

DİL KULLANIMINDA “VERİMLİLİK” AÇISINDAN “TİKEL SÖZLÜKÇE”

ÖZCAN BAŞKAN

Baş sözcükler : Kullanım. Verimlilik. Eşdeğerlilik. Gerek. Erek. Kapsam. Ölçek. Yöntem. Beceriler. Bölümler. Çeviri. Sözcük dağıtıcısı. Sözlükçeler. Tikel sözlükçe.

Yazı özeti : Yabancı dil öğretiminde erek, işlevsel değeri yüksek bir dil kullanımını kazandırmak olsa gerek. Bu yolda verimlilik oranını artırmak üzere, dil öğretim girişimini belirleyen etkenlerin yeniden bir değerlendirilmesinde büyük yararlar bulunabilir. Bunun için de, ilkin hangi gereksinmeye karşılık olarak, hangi ölçekte yabancı dil öğretileceği saptanmalıdır. Yabancı dilin bölümlerinden ise, genel olarak sözcük dağıtıcısı, özel olarak da “tikel sözlükçe” denebilecek olan kesim, verimlilik oranı açısından en belirleyici küme olarak ortaya çıkmakta gibidir.

Yeni bir “davranış düzeni” kazanmak veya kazandırmak yolunda girilmiş bir çaba olan “yabancı dil” “öğrenim öğretim” eyleminde başarı ölçütü, son çözümde, hiç kuşkusuz, bu yabancı dilde sürdürülen “dil kullanımı” olsa gerek.

Yetkinlik (: tüm ve işlevsel)

İkinci dil

Yedekçi dil

KULLANIM

Yetersizlik (: güdük ve göstermelik)

Oyalayıcı dil

Yabancı dil

Buna göre, yabancı dil öğretiminde en son aşama, ülküsel düzeyde, “anadili yetkinliği” oranında bir “ikinci dil” kullanımının kazandırılmasıdır. Bununla birlikte, daha kısıtlı sınırlar içerisinde bilgi iletişimde bulunmak üzere ve anadiline yardımcı olacak biçimde, yabancı dilden, bir “yedekçi dil” olarak yararlanmak da olanaklıdır. Her iki durumda da, yabancı dil belli bir yarar sağlayabilecek ve belli bir görevi yerine getirebilecek biçimde “işlevsel” olarak öğrenilmiş veya öğretilmiş sayılmalıdır.

Öte yandan, yıllarca süren bir öğretimden sonra kazanılmış olan bir yabancı dil kullanımı, eğer, ancak ve ancak kokteyl partilerdeki veya turistik gezilerdeki gibi yalınkat ve neredeyse ilkel düzeydeki bir bildirişmeyi yürütmek için kılıfından çıkarılırsa, o zaman böyle bir dil kullanımı ancak oyalayıcı sayılabilir. Bu tür kullanım, böylesine güdük bir yatırımda bulunan kişi veya buna yardımcı olan çevresi bakımından da aldatici bir kazanç olmaktan ileri gidemez, gitmemelidir de. Bundan daha da kötü olmak üzere, devlet okullarında yapıldığı gibi, en az altı yıl süren bir öğretim sonunda, öğrencilerin neredeyse bir tek tümce bile kurmaksızın yabancı dilsiz kalmaları ise, sözümona kazandırılmış olan dil kullanımını, göz boyayıcı ve yalancı olmaktan kurtarmasa gerek. Elde edilen sonuca göre değerlendirilecek olunursa, her iki durumda da gerek boşuna harcanan çaba gerekse elde edilen sağlıksız ürün bakımından böyle bir dil kullanımı ancak “göstermelik” olarak nitelendirilmelidir.

Dil kullanımı, bir yerde, belli çabalar sonunda elde edilen bir ürün olduğuna göre, bir yandan bu çabalara oranla “verimlilik” ölçüsünün ne olduğu saptanmalı; öte yandan da verimliliği artırma yolunda neler yapılabileceği gözden geçirilmelidir.

Yoğunluk	Süre Emek
VERİMLİLİK	
Eşdeğerlilik	Anadili Yabancı dil

İlkönce şurası vurgulanmalıdır ki, “verimlilik” bir yerde göreceli ve orantılı bir kavram olup ancak, bir girişimin başında verilen şey ile sonunda alınan şey arasındaki bağlantı bakımından değerlendirilmelidir. Buna göre, eğer bir yabancı dil öğretim izlencesinde, bir öğrenci yalnızca bir yıl ders görerek, öbür öğrencinin altı yılda yaptığından daha iyi bir sonuç alıyorsa, o zaman bu birinci girişim hiç kuşkusuz daha verimli sayılmaktadır. Nitekim, yabancı dil ile öğretim yapan okulların ortaokul hazırlık sınıflarında bir yıl boyunca yapılan yaklaşık 750 saatlik ders sonunda elde edilen sonuç, tüm ortaöğretimdeki altı yıl boyunca yapılan, gene yaklaşık 750 saatlik ders sonunda elde edilen sonuçtan çok çok daha verimli olmaktadır. Buna benzer biçimde, eğer bir öğrenci, 50 kişilik bir sınıfta ders görüp de özel bir öğretmenden tek kişi olarak ders alan bir başka öğrenci kadar başarı gösteriyorsa, o zaman, bu birinci tür sınıf öğrencisi, aynı düzeyi tutturmak için çok daha fazla kişisel çaba ve emek harcamak zorunda kaldığından, başarısındaki verimlilik oranı, ikinci tür özel öğrencininkine göre çok daha üstün sayılmalıdır.

Her iki durumda da bir izlencedeki “yoğunluk katsayısı”, daha az sürede, daha az emek sonunda, daha iyi iş çıkarabilme ile ters orantılı

olarak saptanmalıdır. Bu bakımdan, çok uzun sürede, büyük çabalar sonunda, ancak orta düzeyde bir yabancı dil kullanımı kazanmış olmak, yalnız sonuca bakılıp değerlendirilerek övgüye değer görülmemelidir. Öte yandan, bir yabancı dildeki kullanım, bir yerde, o kişinin kendi anadilindeki dil kullanımına oranlanarak, belli bir değerlendirme düzeni içerisinde yerine oturtulmalıdır. Eğer bir kişi kendi anadilinde, sözgelimi Türkçede, her konuda geniş bir genel bilgi görünümü sergileyip de yabancı dilde ancak okul öncesi yaşlardaki yabancı çocukların dil düzeyinde bildirişmede bulunuyorsa o zaman böyle bir dil kullanımı, kesinlikle, verimsiz olarak damgalanmalıdır. Buna karşılık, eğer bir başka kişi kendi anadilinde zaten ancak belli konularda ve ancak orta düzeyde bir bildirişmede bulunuyor da, yabancı dilde de bunu gene aynı düzeyde yürütebiliyorsa, o zaman böyle bir kişinin yabancı dil kullanımı daha verimli sayılmalıdır. Çünkü önemli olan nokta, bir kişinin, kendi anadilindeki kullanım düzeyi ile yabancı dildeki kullanım düzeyi arasındaki dengeyi ve uyumu belirten “eşdeğerlilik” bağlantısı ve ölçütüdür. Buna göre, eğer bir bilim adamı kendi anadili Türkçedeki başarısına karşılık, yabancı dilde okuduğu bilimsel yazıları gerektiği biçimde kavrayamıyorsa, o zaman, kendisi günlük konuşmaları yabancı dilde ne denli başarı ile sürdürürse sürdürsün, yapması gereken ile yaptığı arasında eşdeğersizlik bulunacağından, kendisinin yabancı dil kullanımındaki verimlilik oranı, her türlü aldatıcı görünüşe karşın, gene de düşük olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan, yabancı dil öğretim alanındaki başlıca kaygı, dil kullanımındaki verimlilik oranını artırmak olduğuna göre, o zaman bu verimlilik düzeyinde payı olan etkenleri irdelemek yararlı olacaktır.

	Kime?	Öğrenciye
Saptanık	Neyi?	Yabancı dili
	Kim?	Öğretici

ETKENLER

Niçin?	Gerek
Ne ölçüde?	Kapsam
Nasıl?	Yöntem

Yabancı dil öğrenim öğretim girişiminde genellikle ilk üç saptanık etken veya soru yanıtlanmakta; oysa çok daha önemli olan son üç etken veya soru üzerinde pek durulmamaktadır. Her ne kadar “yöntem” konusunda çeşitli ve ilginç denemeler yapıp öneriler ileri sürülmekteyse de, ilkin yabancı dilin hangi gerekler ile ve niçin öğretildiği saptanmaksızın; ayrıca, yabancı dilin bu gereklere uygun olarak hangi ölçüde öğretileceği üzerinde kesin bir yargıya varmaksızın, soyut bir biçimde ve tümdengelimli bir yolda, yalnızca belli bir yöneme güvenmek hiç de başarılı sonuç vermemektedir. Son çözümde, “izlenecek yol” anlamına gelen “yöntem”, ilkin

hangi amaca veya ereğe doğru, hangi ölçüde ve hangi hızda yaklaşılacağı kesin olarak belirlenmeden, kendi başına bir değer taşımasa gerek. Abartılı bir biçimde güvenildiği halde, gene de beklenen sonuçları vermeyen “dil laboratuvarı”, belki de, yalnızca kuru bir yöntemin, bir yaklaşımın havada nasıl kalıvereceğine ilişkin en geçerli kanıt sayılabilir. Bu bakımdan, ilk soru olarak “niçin?” yabancı dil öğrenilmesi gerektiği, her türlü toplum ve çevre baskısından ve her türlü önyargıdan, önkoşullandırmadan uzak bir biçimde saptanmalıdır. Eğer ortada bir “gerçek gerek” yoksa, o zaman öğrenci sağlıklı bir “yönelim” sonunda çaba harcama yerine, yapay bir istem yüzünden yıpratıcı bir “güdüm” ile yabancı dil öğrenimini sürdürme zorunda kalacak ve bu yüzden de bir yandan bilinçaltı bir direnç gösterecek, öte yandan da gittikçe artan bir usanç içinde kalacaktır. Böylece, “gerek erek kuralı”na göre, bir kez hangi nedenle, hangi noktaya doğru ilerlenileceği saptandıktan sonra, gene aynı ve belki de daha fazla bir gerçekçilikle şu noktanın da göz önüne alınması gerekmektedir. Eğer eldeki süre kısıtlı, olanaklar da sınırlı ise, o zaman yabancı dil tümü ile öğretilemeyeceğinden, böyle bir işe kalkışmak yerine, daha alçakgönüllü bir biçimde, yabancı dil öğretimini daha kısıtlı ve sınırlı bir ölçüde gerçekleştirmek doğru olacaktır. Ancak bu noktadan sonradır ki, yabancı dilin, sözlü oluk üzerinden mi işleneceği veya daha çok edilgen biçimde anlamaya mı yönelik olacağı; sesletime mi, çeviriye mi daha çok ağırlık tanınacağı olasılıklarına ve durumlarına göre uygun yöntemler seçilebilir ve elverişli yaklaşımlara gidilebilir. Yabancı dil öğretimi konusunda yüzyıllardır geliştirilen yöntemler gerçekten ileri bir düzeye erişmiş sayılabilirler. Bütün sorun, hangi amaca yönelik olarak, hangi dil becerisinin, hangi oranda, ne gibi bir sürede ve ne tür koşullarda öğretileceğine bakılarak, en uygun yöntemin seçilmesidir. Bu bakımdan, temel sorun, güçlü bir yöntem bulmaktan çok, yöntemler arasında uygun bir seçim yapmak ve giderek en elverişli bir karışımı sağlamak konusunda ortaya çıkmaktadır.

Sözelimi yalnızca yabancı dildeki bilimsel yazıları okuyup bilgisini genişletecek ve yükseköğretimde ders hazırlayacak olan bir bilim adamını, İngiltere’de bir dil okuluna gönderip de kendisine gündelik İngilizceyi dil laboratuvarında öğretmek hemen hemen hiçbir olumlu sonuç veremeyecektir. Aynı biçimde, turistlere rehberlik edecek birisine de İngiliz ve Amerikan yazınlarının geçmiş yüzyıllardaki örneklerini vererek bunlar üzerinde eleştiri incelemeleri yaptırmak da aynı ölçüde verimsiz olacaktır. Sonuç olarak söylemek gerekirse, “her yöntem kendi yerinde geçerlidir” savı ileri sürülebilir. Bundan sonra, yabancı dil öğretiminde en az üzerinde durulan ve çoğu kez atlanan “hangi ölçüde?” sorusuna karşılık olarak “kapsam” kavramı ele alınabilir.

	Sözlü	Edilgen Etken	Dinleme Söyleme	İki yönlü çeviri
Beceriler				
	Yazılı	Edilgen Etken	Okuma Yazma	İki yönlü çeviri
KAPSAM				
	Sesletim			
Bölümler	Düzenek			
	Sözlük			

Yabancı dil öğretim girişimindeki başarısızlık nedenlerinden belki de en önemlisi, eldeki olanaklara ve süreye bakılmaksızın, yabancı dilin tümünü, hiç de gerçekçi olmayan bir boş umut ile öğretmeye kalkışmak olsa gerek. Oysa, bir “amaç daraltması”na gidilip de dört temel dil becerisinden bir tanesine ağırlık verilerek öbürlerine basamaklı olarak geçilmeye çalışılsa, o zaman eldeki kısıtlı süre içerisinde, öğrencinin ve öğreticinin yeteneklerine bağlı olarak ve de yararlanılabilecek olanaklar oranında, belli bir başarı düzeyi tutturulabilir. Ters durumda, sözgelimi ortaöğretimdeki gibi, altı yıllık bir süreye yayılmış yaklaşık 750 saatlik gibi bir izleneceyi, 50 kadar öğrencinin bulunduğu sınıflarda sürdürmek yolu ile, bir kişiye hem dinleyerek hem de okuyarak anlamayı; aynı biçimde, hem söyleyerek, hem de yazarak anlatmayı öğretmek neredeyse olanaksızdır. Bu durumda, şimdiye kadar sürdürülmüş olan yabancı dil öğretimi izlenicesinden hemen vazgeçilerek ve beceriler bakımından bir seçmeye gidilerek, sözgelimi yazılı parçaları okuyup anlama becerisine ağırlık verme yolu ile, çok daha gerçekçi bir biçimde bir yeniden düzenlemeye gidilmesi doğru olur. Öte yandan, anadili öğretimindeki tek dilden ayrı olarak, yabancı dil öğretiminde iki ayrı dil söz konusu olduğundan, yalnızca bu dört becerinin kazandırılması ile yetinilmeyerek, yabancı dil ve Türkçe arasında karşılıklı olarak ve her iki yönde de işleyecek biçimde bir “çeviri becerisi” de ayrıca kazandırılmalıdır. Çeviri konusunda yabancı dilin iyice öğrenilmesini beklemek hiç de gerekmemektedir. Öğrenildiği oranda, bir yandan da çeviri yaptırılma yolu ile, öğrencinin, yabancı dili doğru olarak öğrenip öğrenmemekte olduğu da sağlıklı bir biçimde denetlenmiş olunur. Yabancı dili çok iyi bilen birisi bile ya Türkçedeki incelikleri anlamadığı için ya da yabancı dilin karşılıklarını bozuk bir Türkçe ile yansıttığı için, çeviri işine kalkışınca kimi kez gülünç durumlara düşebilmektedir.

Dil öğretiminde “kapsam” sorunu, belli bir aşamaya gelinceye kadar, daha çok bir “daraltma” olduğu halde, belli bir eşik çizgisinden öteye geçilince de bu kez bir “genişletme” olarak belirmektedir. Nitekim “beceriler” yerine “bölümler” bakımından ele alınınca, bunların öğrenilmesinde ve öğretilmesinde kullanılacak “ölçek”, yalnızca ilkel ve yalın bir çerçeve içinde

kalmamalı, tam tersine, elden geldiğince genişletilerek, neredeyse tüketici biçimde, bu bölümlerin sınırlarını zorlamalıdır. Bu bölümlerden “sesletim”, özellikle İngilizce bakımından büyük bir zorluk çıkarmakta ve bitmez tükenmez bir sorun oluşturmaktadır. İngiliz dilinin sesletimi son birkaç yüzyıl boyunca fazlaca değişerek başkalaşmış olduğu halde, yazılımı birkaç yüzyıl önceki gibi kaldığından, yalnızca yazılımına bakılarak İngilizcedeki sözcüklerin sesletimlerinin kestirilmeye çalışılması çok sakat bir yol olmaktadır. Bu yüzden, İngilizcedeki her bir sözcüğün sesletimi, güvenilir sözlüklerde verilmiş olan “çevriyazım” a uygun olarak neredeyse ayrı ayrı ve tek tek belenilme zorundadır.

Dil düzeneği ise, bir dildeki birimlerin birbirleri ile olan karşılıklı bağlantılarının çeşitlilik göstermeleri sonunda biçimlenmiş olan bir ilişkiler örgüsünden başka bir şey değildir. Düzenekteki bağlantıları saptayan ve belirleyen kurallar topluluğu ise, o dilin “gramer”ini (dilbilgisini) oluşturmaktadır. Herhangi bir dilde birkaç yüz kadar irili ufaklı kural, bütün bir dilin düzeneğini betimlemeye yetebildiğinden, bu kuralları öğrenme yolu ile, herhangi bir dilin, bu arada herhangi bir yabancı dilin düzeneği de öğrenilmiş olunur. Bununla birlikte, bir yabancı dildeki düzenek kuralları çoğu kez anadiline ve giderek Türkçeye aykırı ve yabancı kaçıklarından, bunların belenip kavranmaları, gerektiğinde de doğru olarak kullanılmaları yepyeni bir davranış düzeni gerektirmektedir. Anadili Türkçe öğrenilirken, “temiz tahta” olarak insan usu üzerine işlenen dil düzeneği kuralları yavaş yavaş özümlediği halde, yabancı dile gelince, bu ikinci dilin kuralları, üzeri yazılmış olan “kirlili tahta” üzerine okunaklı ikinci bir yazı yazmak kadar güçleşmektedir. Bunun sonucu olarak, anadili Türkçede yıllardır alışkanlık yaratmış olan kuralların bu kez yabancı dilde de uygulanmaya çalışılması ve yabancı dile de aktarılması sonucunda, yabancı dilin kendi kuralları da çarpıtılmış olmakta ve “dil yanlışlıkları” doğmaktadır. Sözgelimi Türkçedeki *-den beri* kavramı için İngilizcede iki ayrı sözcük kullanılmaktadır : zaman başlangıcı belli ise *since*, *since sunday*; eğer yalnızca süre belli ise *for*, *for two weeks*. Türkçe kullanıcı *pazardan beri* ve *iki haftadan beri* sözleri için aynı *-den beri*, *since* sözcüğünü kullandığından, bu kullanım alışkanlığını İngilizceye de olumsuz bir biçimde aktarmakta ve çoğu kez yanlış olarak *since two weeks* diyebilmektedir. Bu bakımdan, öğretilecek yabancı dil düzeneği kuralları, anadili Türkçe kurallarını bastırarak ölçüde pekiştirilerek özümlemelidir ki, Türkçeden yabancı dile olumsuz bir aktarım olmasın.

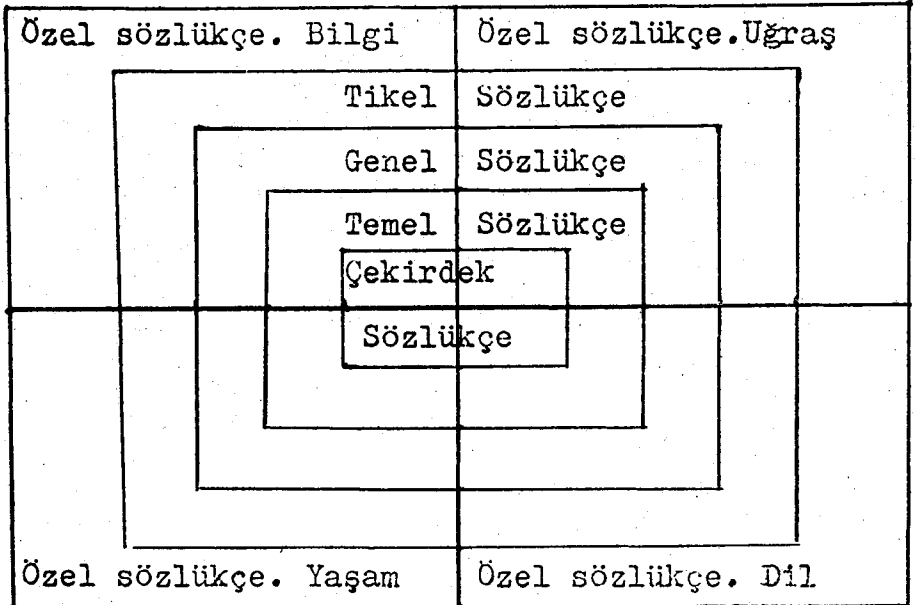
Anadili Türkçede, bir çocuk ilkokula başladığı zaman artık kendi dilinin tüm sesletim düzenini ve dil düzeneği kurallarını en yetkin bir biçimde kavramış ve özümlemiş olmaktadır. Oysa “sözlük” bakımından kendisi tüm yaşamı boyunca yeni yeni sözcükleri ve deyimleri dağarcığına katmak zorundadır. Bu bakımdan, sesletim ve düzenek kuralları belli sa-

yıda olup bir kez bellendikten sonra yenilerini gerektirmeyecek bir “kapalı halka” oluşturdukları halde, sözcükler açısından “sözlük” kesimi, durmadan yeni yeni birimlerin katılmasına gereksinime dayanan bir “açık halka” görünümü göstermektedir. Ayrıca, sesletim ve düzenek bilgisinde, bir ölçüde kısıtlamaya ve ayıklamaya gidilerek ince ayrıntılardan sakınılabilirse de, sözcük dağarcığı veya “sözlük” bakımından, tam tersine, bir kısıtlama değil, bir dilde sayısı yüz binleri bulabilen tüm sözcüğe erişmeye çalışılacak biçimde genişleme, yayılma söz konusu olmalıdır. Buna göre, bir dilin sözcükler şu biçimde kesimlere ayrılabilir.

	Çekirdek sözlükçe	100 kadar
	Temel sözlükçe	1.000 ”
TÜMEL SÖZLÜK	Genel sözlükçe	10.000 ”
	Tikel sözlükçe	10.000 ”
	Özel sözlükçe	100.000 ”

Bu kesimler, şöyle bir bağlantılar düzeni biçiminde de gösterilebilirler:

TÜMEL SÖZLÜK

Bunlardan “çekirdek sözlükçe”, şu gibi vazgeçilmez kavramları belirten sözcükleri kapsamaktadır: bir, iki; güneş, su; ölüm, doğum; iyi, kötü; gelmek, gitmek. “Temel sözlükçe”de şu gibi sözcükler bulunmaktadır: el, ayak; insan, hayvan; erkek, dişi; anne, baba; gündüz, gece; büyük, küçük; eski, yeni. “Genel sözlükçe” kesimindeki sözcükler ise, hiçbir

uzmanlık bilgisi gerektirmeden, gündelik ve genel bildirişmede kullanıldıkları halde, temelde birer "teknik terim"dirlr. Sözelimi *altın* sözcüğü, Türkçede şu gibi sözlerde olumlu bir anlamda, fakat gene de kaypak bir biçimde kullanılmıştır : altın beşik, altın bilezik, altın anahtar, altın ad, altın yıldönümü, altın gibi kalp, altın yumurtlamak. Oysa, fizik-kimya alanında bu sözcük şu özellikleri yalnızca kendisi içeren; bu bakımdan anlamı ve giderek tanımı kesin olarak belirlenmiş şöyle bir maddedir : Bir metal element; simgesi (Au); yumuşak, sarı ve aşınmaya dirençli; hadde-den en kolay çekilebilir ve çekiçle en kolay biçimlenebilir; atom numarası 79; atom ağırlığı 196, 967; erime noktası 1063, kaynama noktası ise 2.966 santigrat derecesi; özgül ağırlığı 19,32; değerlilikleri ise 1 ve 3. Buna göre, bir sözcük, özel terim olduğu halde, gene de genel sözcük olarak kullanılabil-mekte veya tersine, bir sözcük, genel sözcük olduğu halde, özel terim olarak da geçerliliği koruyabilmektedir. Genel sözlükçede sayıları on bine kadar ulaşan şu gibi birimler bulunmaktadır : haziran, cumartesi, lokanta, adres, reklam, aygıt, elma, denge, ağabey, sermaye, araba, merkez, yüzyıl, uygarlık. "Özel sözlükçe" ise, genel sözlükçenin sınırından başla-yarak gittikçe daha çok uzmanlık gerektiren teknik terimlerin veya terim takımlarının bulunduğu halka olmaktadır. Bu kesimdeki birimler, genel sözlükçe halkasına yaklaştıkça daha çok bilinmekte; fakat uzaklaştıkça, bunları uzmanlar dışında hemen hemen kimse bilmemekte ve hatta adını bile duymamış olmaktadır. Özel sözlükçe, başlıca dört ayrı kümeye ayrılabil-ecek olan şu alt sözlükçelerden oluşmaktadır :

Bilgi alt sözlükçesi : sfigmomanometre, hemanopsia, demans prekoz, kardiyak arest, trompoz koroner, elektroforez.

Uğraş alt sözlükçesi : akuaplaning, kaporta, falçata, kirizma, çapari.

Yaşam alt sözlükçesi : lades kemiği, yamalı bohça, tahtaravalli, keten helva, kızmabirader, laterna.

Dil alt sözlükçesi : Dilin kendi içindeki alt öbeklerden oluşmak üzere birkaç türlü olabilmektedir. Yabancı sözcükler : sofistike, neglije, fors majör, kart blanş. Deyimler : zemheri zürafası, canlı cenaze, sarı çizmeli Mehmet ağa, anan yahşi baban yahşi. Argomsular : ıska, mangır, teklik, köşeyi dönmek, vay anasını, o biçim. Atasözleri : ak akçe kara gün içindir, aşk olmayınca meşk olmaz.

Yabancı dil öğreniminde ve öğretiminde karşılaşılan aksaklıklar ge-nellikle bu sözlükçe türleri bakımından ortaya pek çıkmamaktadır. Çünkü, yabancı dili kavramış olan birisinin, 10.000 birimli bir genel sözlükçeyi bilmesi ile, sözcük dağarcığı sorunu geniş çapta çözümlenmiş sayıldığından ve özel sözlükçelerin, bu genel sözlükçeye giren kesimleri de zaten bilindi-ğinden, bu genel sözlük sınırları dışına pek taşınmamaktadır. Oysa, ya-bancı dil öğrenen kişinin genel öğrenim düzeyi genellikle ilkokuldaki

bilgi düzeyinin çok üstünde bulunduğu halde ve anadili Türkçede, genel sözlükçenin dışına taşılarak, özel sözlükçelerin içlerine iyice girildiği halde, yabancı dile sıra gelince, böyle bir işe her nedense hiç girilmemektedir. Sözelimi, eğitim ve öğretim düzeyi çok olmasa bile, hemen hemen herkes şu gibi "teknik terimleri" anadili Türkçedeki bildirişmede kullanabilmektedir : kıdem tazminatı, mevduat sertifikası, intifa hakkı, müteveli heyeti, asgari ücret, geçim indeksi. Oysa yabancı dile gelince, bu sözcüklerin karşılıklarını bilmemek doğal sayılmakta; bilmek ise, sanki bir uzmanlık alanına giriliyormuşçasına tuhaf karşılanmakta, bunları öğrenmekten ürüntü duyulmaktadır. Böyle olunca da, yabancı dil bildiği varsayılan birçok kişi, ancak genel sözlükçe içerisinde "idarei kelam" etmekte, fakat biraz öteye geçip de, terim olduklarına dikkat etmeksizin Türkçede kullandığı bu tür sözcüklerin yabancı dildaki karşılıklarını doğru bir biçimde bilerek aynı düzeyi o yabancı dilde tutturmaya yanaşmamaktadır.

Bütün bu durum karşısında, genel sözlükçe ile özel sözlükçe arasında yer alan bir ara halka düşünülerek buna *tikel sözlükçe* adı verilebilir. Yaklaşık olarak 10.000 kadar sözcüğü kapsayabilecek olan böyle bir kuşaktaki birimler, bir yandan birer sıradan sözcük, fakat öte yandan da birer teknik terim olma durumundadırlar. Sözelimi, eğer bir kişi, yabancı dilde *artıkdeğer vergisi, zimmete para geçirme, Yahudi aleyhtarlığı, göçmen işçi, mecburi iniş, devlet bakanı, ara seçimler, bilanço, laiklik* gibi sözcükleri veya sözcük takımlarını, Türkçede kullandığı etkinlikte yabancı dilde de kullanırsa, o zaman bu birimlerin "tikel sözlükçe"ye girdikleri söylenebilir. Yabancı dil öğrenmekten amaç, eğer yalnızca sıradan bir bildirişmenin sürdürülmesi ve bilinenlerin yinelenmesi olmayıp da, yeni yeni bilgilerin kazanılmasında veya aktarılmasında bir yardımcı araç edinilmesi ise, o zaman, yabancı dil bildikleri varsayılan çoğu kişilerin yaptıkları gibi genel sözlükçenin sınırlarında duraklamayıp, en azından tikel sözlükçe kuşağındaki sözcükleri de öğrenmek gerekmektedir. Bu bakımdan, yapılacak şey, bu 10.000 dolayındaki ek sözlükçeyi de öğretim izlencesine eklemek ve böyle bir tikel sözlüğün, yabancı dil öğretiminde verimlilik göstergesini olumluya çevirecek olan etkili bir dağarcık olduğu görüşünü benimsemektir. Çünkü, bir yabancı dil bilmenin belki de en belirleyici ölçütü, son çözümde, tikel sözlükçe gibi görünmektedir. Nitekim Türkçede bile, kimi tikel sözcükler bilinmedikçe belli sözlerin anlaşılması, hiç değilse Türkçeyi pratik olarak öğrenmiş yabancılarca, neredeyse olanaksızlaşmaktadır. Sözelimi, Türkçedeki şöyle bir parçayı anlayabilmek için, kimi sözlerin, "gösterilge" denilebilecek olan özel anlamcıklarını da bilmek gerekmektedir:

"On Kasım, Dokuzu Beş Geçe'nin Çankaya yerine Dolmabahçe'de olması, On Dokuz Mayıs'ın başlangıç noktası bakımından ne rastlantı, değil mi?"

Bu parçada, bir bir sözcükler genel sözlükçe içinde buldukları halde, birlikte oluşturdukları birimler, bir yerde tikel sözlükçe içinde yer almaktadırlar. Aynı durum, yabancı diller için de söz konusudur. Sözelimi İngilizcedeki yer adlarından tikel sözlükçe içinde bulunan kimilerini içeren şöyle bir parça, yalnızca genel sözlükçe içinde kendisini kısıtırıp bırakmış olan birisi tarafından büyük bir olasılıkla hiç anlaşılamayabilecektir.

“Whitehall’da çalışan; birisi Caledonia’lı, öbürü Hibernia’lı iki arkadaş, Albion’dan vapur ile yola çıkıp Columbia’ya vardıklarında, önce Empire State’in gözbebeği The Big Apple’ı gezerek The Great White Way’de dolaştıktan sonra, trene binip District of Columbia’ya geçtiler ve ilk iş olarak Foggy Bottom’da çalışan bir arkadaşlarını aradılar.”

İngilizce bilgisi çok iyi olan kişilerden kimileri, bu sözcüklerden birkaç tanesini, eğer rastlantılı olarak geçmiş yıllarda öğrenmişlerse, belki bu parçadan bir anlam çıkarabilirler. Oysa bu gibi tikel sözcükler, rastlantıya bırakılmaksızın öğretilirlerse o zaman yabancı dil yeterliliği ve giderek verimi, inanılmaz ölçüde güçlenebilir. Öte yandan, yukardaki parça, bu kez, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenenlere kolay gelecek biçimde genel sözlükçe birimleri ile yeni baştan yazılacak olursa, o zaman, çok kolaylıkla anlaşılabilir ama, gerçek şu ki, bir dilin kullanımında her zaman böylesine kolaylık sağlanmamakta ve o dili kullananlar çoğu kez tikel sözlükçe birimlerinden yararlanarak dil kullanımına bir dinginlik kazandırma eğiliminde bulunmaktadır.

“British Government’da çalışan; birisi Scotland’lı öbürü Ireland’lı iki arkadaş, England’dan vapur ile yola çıkıp United States of America’ya vardıklarında, önce New York State’in gözbebeği New York City’yi gezerek Broadway’de dolaştıktan sonra, trene binip Washington’a geçtiler ve ilk iş olarak State Department’da çalışan bir arkadaşlarını aradılar.”

S o n u ç

Yabancı dil öğretiminde başlıca erek, etkili bir dil kullanımı kazandırmaktır. Bunun için de, ilkin, hangi amaca erişmek için işe girişildiğini saptamak gerektir. Dil kullanımı işlevsel olmalı; yani belli bir işi sürdürmek için uğraşılmalıdır. Bunun için de, harcanan çaba ve emek ile elde edilen kullanım arasında bir eşitlik bulunmalıdır. Ancak bu durumda bir verimlilikten söz edilebilir. Öğretimdeki ölçek açısından en önemli kesim, sözcük dağarcığının zenginliği olmaktadır. Bu tümel sözlük içinde de en etkili kuşak “tikel sözlükçe” denilen ve genel sözlükçe ile özel sözlükçe arasında yer alan halka olarak belirmektedir.